

asunto Dreyfus y de la intervención pública de Zola, una faceta tal vez menos conocida del escritor.

Completa el texto un doble índice (el primero para los remitentes de las cartas y el segundo, de nombres propios) con el cual la editora facilita el manejo de la obra y asegura su calidad científica.

Por último debemos citar el prólogo de Brigitte Emile-Zola. La descendiente del Zola alude al valor de la presente correspondencia al constatar que en los países latinos el novelista estuvo proscrito durante mucho tiempo. Asimismo anima a otros investigadores a profundizar sobre las imbricaciones entre Zola y el asunto Dreyfus ofreciéndoles su ayuda.

En definitiva, se trata de un libro recomendable para un público muy diverso: tan valioso podrá resultar para los iniciados en Zola como para quienes consagran su pensamiento al servicio de temas sociales.

Mª Carme Figuerola

José Saramago, *Tots els noms*, Edicions 62, “El Balanc”, 1999

Tots els noms o un de sol.

El poder de l'escriptura de Saramago traspua, un cop més, a *Tots els noms*. Si aparentment pot semblar només el relat d'amor –un tant insòlit– d'un funcionari, en realitat l'autor el nodreix d'una rica temàtica admirable: transmet un retrat satíric de la burocràcia a l'ensem que planteja un problema de gran actualitat, com és la solitud humana.

El llibre narra la història d'un empleat del Registre civil com qualsevol altre. El novel·lista insisteix en el caràcter comú del seu individu fins al punt d'anul·lar-li una part important de la personalitat, com són els cognoms. De fet no els hi nega sinó que els menysté quan precisa que, de tan corrents com són ningú no ha aconseguit retenir-los a la memòria. Per tant, el personatge queda reduït a “José”, un nom certament força comú. I per si el lector s'havia fet il·lusions, el tractament de “Senyor” que l'acompanya durant tota la novel·la no li confereix cap autoritat, ni tan sols cap tractament respectuós: “Amb les dues síl·labes de José, i les dues de senyor, quan aquestes precedeixen el nom, passa si fa no fa el mateix.”, –escriu Saramago (per cert, el nom del qual coincideix amb el del protagonista).

Al principi, l'autor presenta un personatge gris, entregat a una feina poc excitant: inscriure noms de gent viva i morta. Sovint la seva irrellevància el converteix fins i tot en una víctima de l'estructura jeràrquica regnant en el món de la burocràcia. En diversos fragments el lector va amb l'ai al cor quan llegeix que, per tal d'agafar un dossier, el pobre funcionari es veu obligat a encimbellar-se a l'últim esglau de l'escala, a punt de caure a causa del seu vertigen. Ningú no té ni la més mínima compassió d'ell; els detalls

particulars però que conformen la vida quotidiana no tenen cabuda en l'existència estereotipada d'aquest medi.

Tan subjecte al món del Registre està el desmenjat protagonista que, seguint un costum ancestral, el senyor José viu en un habitatge senzill annex a l'edifici on treballa. Una discreta porta, que no és la principal, comunica el Registre i la casa de l'empleat. Per bé que oficialment resta condemnada el funcionari continua guardant-ne una clau prou útil ja que li permet l'accès a un món construït per la seva ment. En efecte, la mediocritat fins ara esmentada contrasta amb el *hobby* del personatge: col·lecciona notícies sobre persones del país famoses per un o altre motiu. En un impuls de pulcritud s'adona que el recull resta incomplet. Li falten dades, com és ara, el nom dels pares de cada individu, el seu domicili, la identitat dels padrins de bateig,... Aquests detalls no apareixen a les informacions de la premsa i en cas de ser citades, no sempre són de fiar. En canvi, al senyor José només li cal obrir la porta i endinsar-se a l'arxiu del Registre, sempre en hores de lleure –és clar– i per tant, sempre de forma il·legal.

Aquesta dèria perfeccionista l'aboca a la seva aventura: un dia mentre duu a terme la seva cerca li cau la fitxa d'una dona desconeguda. De sobte, deixa d'interessar-li la gent famosa i concentra tots els esforços en aquest ser anònim de qui ni tan sols per una vegada coneixerem el nom. N'esbrina però, la identitat dels pares i el domicili de la seva infantesa. No en té prou. Per tal d'escatir el seu destí emprèn un seguit d'investigacions fent-se passar per un enviat del Registre en un procediment oficial. Visita doncs, els veïns de la casa on la dona va viure de petita. Més tard, entra d'amagat a l'escola on va estudiar a fi de trobar-hi el seu expedient. La pluja que aquell dia tamborina els carrers, les ferides sofertes en l'assalt de l'edifici i l'emoció en contemplar la fotografia d'aquella nena desconeguda el fan caure malalt. El lector se sent transportat per la ploma magistral de Saramago a un episodi on es descriu el desconcert de l'empleat quan veu aparèixer el seu superior a casa seva i fins i tot interessar-se per la seva salut. Malgrat tot, el senyor José manté en secret la tasca que ha emprès: la seva afició forma part de la seva intimitat més pregona, n'és l'últim reducte, sobretot després que el funcionari en cap es permeti entrar a aquest apèndix del Registre que és casa seva ni que només sigui per preocupar-se del seu estat.

La reincorporació a la feina permet al lector assistir a escenes sarcàstiques sobre el funcionament burocràtic: el recel dels companys o la malfiança d'algun funcionari mig que acull el protagonista amb tot comminatori,... D'altra banda, la semblança i proximitat del Registre amb el cementiri és eloqüent: en ambdós llocs –sembla dir-nos l'escriptor– el lllindar entre la vida toca el de la mort; en ambdós recintes s'hi dipositen noms i més noms que tan sols la memòria humana pot salvar de la mort.

L'interés novel·lesc augmenta doncs, a mesura que se succeeixen les peripècies del funcionari i el lector es deleix per saber el desenllaç de l'aventura sentimental. Lluny d'un final fàcil, Saramago crea un nou escull quan fa aparèixer el nom –sempre desconegut– de la dona entre les fitxes dels

morts. El senyor José no cessa en el seu desig –ara ja desenraonat– de trobar-la. Desafiant els límits que la mort imposa, visita el cementiri on descansa el cos de la dona. Descobreix la seva tomba en l'espai reservat als suïcides i, quan de nou tenim la impressió d'arribar al cap del carrer apareix un pastor amb una afició també sorprenent: mentre guia el seu ramat es dedica a canviar les làpides on s'inscriuen els noms dels morts, no pas per un instint de profanació. Ans al contrari: “Si fos cert [...] que la gent se suïcida perquè no vol ser trobada, tota la d'aquí, [...] ha quedat lliure d'importunitats.”

Amb aquesta inflexió argumental el novel·lista ressucita la curiositat del protagonista. Decidit, una vegada més, a vèncer la mort inicia noves accions per tal d'averiguar les causes del suïcidi, el tipus de vida de la dona desconeguda, les seves relacions personals... fins que per fi, aconsegueix sentir la seva veu –ni que només sigui a través de l'enregistrament que encara manté un contestador telefònic– i olorar la seva flaire –impregnada a la gira del llençol. El triomf en la seva experiència personal el deixa exultant però té una contrapartida: el senyor José ha incomplert les seves obligacions laborals i pressent que les coses aniran mal dades quan el Registrador li confessa estar al corrent de la seva dèria des de fa temps.

En aquest punt Saramago ens torna a sorprendre amb la seva capacitat de capgirar les situacions: enlloc d'un acomiadament, d'un improperi, el màxim exponent de la piràmide burocràtica no sembla disgustat. Fins i tot ell ha extret una lliçó de l'experiència del seu subordinat: el límit entre el món dels vius i dels morts no el marca tant el traspàs físic sinó la voluntat de la memòria humana.

El mestratge de José Saramago, a més de manifestar-se en la construcció del fil argumental, es revela en la tècnica emprada. L'autor s'allunya de les convencions tradicionals de l'estil directe de manera que les paraules textuais dels interlocutors només són percebudes a través de les comes entre oracions i les majúscules que inauguren els respectius discursos. Logra així una lleugeresa que agilitza la lectura, ens atansa al pensament dels personatges i alhora aconsegueix sorprendre el lector en l'atenció que cal merçar al text.

En definitiva, un llibre que per fer-nos reflexionar sobre les relacions humanes, ens remet a tots els noms només citant-ne un.

Mª Carme Figuerola